

Zodpovědný obchod – udržitelné zemědělství

Mnohostranný rámec pro udržitelné zemědělské trhy

HEINRICH
BÖLL
STIFTUNG

MISEREOR
IHR HILFSWERK

 Wuppertal Institut
für Klima, Umwelt, Energie
GmbH

Tento dokument vznikl s finanční podporou Evropské unie.
Za jeho obsah odpovídají výhradně MISEREOR a Heinrich – Böll – Stiftung a názory v něm obsažené nelze za žádných okolností považovat za postoj Evropské unie.

Zodpovědný obchod - udržitelné zemědělství

Mnohostranný rámec pro udržitelné zemědělské trhy

Autoři původního textu	Wolfgang Sachs und Tilman Santarius	
Spolupracovali	Souleymane Bassoum, Daniel De La Torre Ugarte, Gonzalo Fanjul Suárez, Anna Luiza Ferreira Pijnappel, Arze Glipo, Aileen Kwa, Hannes Lorenzen, Sophia Murphy, Oduor Ong'wen, Rita Schwentesius Rindermann	
Shrnutí	Uli Kleinwechter	
Překlad do češtiny	Jiřina Holková	
Editor	Radmila Chlebečková	
Vydal	Únor 2009	
©	Heinrich – Böll – Stiftung Bischöfliches Hilfswerk MISEREOR e. V.	
Grafická úprava	Michael Pickardt	
Vedení projektu	Christine Chemnitz (Heinrich – Böll – Stiftung) Mute Schimpf (MISEREOR)	
Ke stažení na adrese	www.ecofair-trade.org Publikace nemusí vyjadřovat názory vydavatele.	
Fotografie	MISEREOR	
Kontakt	MISEREOR Mozartstr. 9 52064 Aachen Tel. +49 241-442-168 Fax +49 241-442-505 www.misereor.de	Heinrich – Böll – Stiftung Rosenthalerstr. 40/41 10178 Berlin Tel. +49 30 28534-0 Fax +49 30 28534-109 www.boell.de

Zodpovědný obchod – udržitelné zemědělství

Mnohostranný rámec pro udržitelné zemědělské trhy

Shrnutí zprávy k projektu EcoFair Trade Dialogue

Zkrácená verze vychází ze zprávy nazvané Zodpovědný obchod – udržitelné zemědělství, jejímiž autory jsou Wolfgang Sachs a Tilman Santarius.

Na projektu spolupracovali:

Souleymane Bassoum

Daniel De La Torre Ugarte

Gonzalo Fanjul Suárez

Anna Luiza Ferreira Pijnappel

Arze Glipo

Aileen Kwa

Hannes Lorenzen

Sophia Murphy

Oduor Ong'wen

Rita Schwentesius Rindermann

Regionální konzultace
pro Severní Ameriku

Washington, D.C., USA
září 2006

Regionální konzultace pro
Evropu

Brusel, Belgie
listopad 2006

Regionální
konzultace pro
Mexiko a Střední
Ameriku

Teotihuacán, Mexiko
říjen 2006

Regionální konzultace pro
západní Afriku

Mbour, Senegal
únor 2006

Regionální
konzultace pro Jižní
Ameriku

Curitiba, Brazílie
srpen 2006

Regionální konzultace
pro Německo
Berlín, Německo
říjen 2006

EcoFair Trade Dialogue
panelová diskuse
Hongkong
prosinec 2005

Regionální konzultace pro
Asii
Chiang Mai, Thajsko
květen 2006

ECOFAIR TRADE DIALOGUE

Nové směřování pravidel zemědělského obchodu

Předmluva

V dubnu 2007 vydal Heinrich – Böll – Stiftung spolu s MISEREOR zprávu nazvanou *Zodpovědný obchod – udržitelné zemědělství*. Tato zpráva, která je výsledkem procesu několikaletého celosvětového dialogu probíhajícího v rámci projektu *EcoFair Trade Dialogue*, volá po zásadní reformě světového systému zemědělského obchodu. V souvislosti s nynější celosvětovou potravinovou krizí je tato reforma stále důležitější a nevyhnutelnější, její uskutečnění je však nyní zároveň reálnější než kdykoliv předtím. Rostoucí ceny zemědělských produktů konečně vyvolaly veřejnou diskusi o budoucnosti zemědělství. V této souvislosti nabízí zpráva s názvem *Zodpovědný obchod – udržitelné zemědělství* cenné podněty k zamyšlení i konkrétní reformní návrhy.

Ekonomické podmínky v zemědělství se od vydání zprávy v dubnu 2007 zásadně změnily. V důsledku strmě rostoucích cen zemědělských výrobků se dramaticky zhoršila potravinová situace milionů lidí. Zemědělský sektor pro své záměry objevili soukromí investoři a spekulanti. Zemědělci pocítují dopady změny klimatu. Zdá se, že definitivně skončila doba levné ropy, a výroba biopaliv tak stále více konkuruje výrobě potravin.

Světové zemědělství se dnes potýká s velkými problémy. Ty je třeba adekvátně řešit nejen v oblasti zemědělské politiky, ale také na úrovni mezinárodních politik zemědělského obchodu. Na mezinárodních zemědělských jednáních ve Světové obchodní organizaci (WTO) však dosud těmto otázkám nebyla věnována prakticky žádná pozornost.

Při jednáních ve WTO se stále řeší především lepší přístup rozvojových zemí na zemědělské trhy rozvinutých zemí a povinnost výrazně snižovat státní podpory pro zemědělce na Severu, které narušují trh. Především tyto otázky také vedly

k zastavení rozvojového kola jednání v Dohá. Dosavadní praktické zkušenosti s liberalizací trhu v rámci WTO nebo regionálních obchodních dohod a programů strukturálních změn již delší dobu ukazují, že v mnoha zemích se v důsledku liberalizace zemědělství stupňuje jak chudoba venkovských oblastí, tak poškozování životního prostředí. Drobní zemědělci na Jihu i na Severu trpí důsledky hospodářské globalizace. Důvodem je, že ztrácejí přístup k základním zdrojům, jako je půda, voda a osivo, a také přístup na trhy. Poškození životního prostředí a ztráta biologické i kulturní rozmanitosti působí v mnoha regionech vážné obavy.

Za této situace nabývá na naléhavosti otázka, jakou podobu by měl mít mezinárodní režim zemědělského obchodu, aby přispíval k větší sociální spravedlnosti a udržitelnému rozvoji. Touto otázkou se zabýval Heinrich – Böll – Stiftung a MISEREOR v celosvětovém projektu *EcoFair Trade Dialogue*, na němž spolupracoval Ústav pro klima, životní prostředí a energii ve Wuppertalu a skupina odborníků ze všech kontinentů. Tento dialog měl podobu regionálních konzultací, které probíhaly v Africe, Asii, Jižní a Severní Americe a v Evropě. Účastnili se jich nejen zástupci zemědělských a nevládních organizací, ale také zástupci ministerstev, parlamentů, odborné veřejnosti a mezinárodních organizací.

Rok po vydání zprávy nazvané *Zodpovědný obchod – udržitelné zemědělství* a po uskutečnění mnoha zajímavých diskusí na celém světě vzniká shrnutí této zprávy, jehož cílem je ve stručnosti čtenáře seznámit s hlavními výsledky dialogu.

Prof. Dr. Josef Sayer
Hauptgeschäftsführer
Bischöfliches Hilfswerk MISEREOR

Barbara Unmüßig
Vorstand
Heinrich – Böll – Stiftung

Úvod

Zemědělství zdaleka není jen hospodářské odvětví a produkuje mnohem více než jen potraviny a průmyslová vlákna. Zemědělství využívá, kultivuje a udržuje ekosystémy, podporuje hospodářství i kulturu ve venkovských oblastech a koncentruje se v něm velké množství znalostí různých zemědělských postupů. Při vytváření mezinárodních obchodních politik se však mnohostrannému významu zemědělství téměř nevěnuje pozornost. Místo toho se na ně nahlíží pouze z ekonomické perspektivy. Aby se maximalizovala hodnota produkce, vystavuje mezinárodní obchodní politika zemědělskou výrobu stále větší mezinárodní konkurenci, čímž ohrožuje její multifunkční charakter.

Heinrich – Böll – Stiftung a MISEREOR ve spolupráci s Ústavem pro klima, životní prostředí a energii ve Wuppertalu reagovaly na tento stav věcí zahájením projektu nazvaného EcoFair Trade Dialogue. New Directions for Agricultural Trade Rules (Dialog o ekologickém a spravedlivém obchodu. Nové směřování pravidel zemědělské politiky). Cílem tohoto projektu je otevřít mezi-

národní diskusi, do níž se zapojí zástupci z řad občanské společnosti, odborníků a politiků, aby navrhli perspektivu a politiky směřující k udržitelnému obchodnímu režimu, zohledňujícím sociální a ekologické otázky. Projekt EcoFair Trade Dialogue vychází z přesvědčení, že by se měla věnovat zvláštní pozornost drobným zemědělcům, protože mají zásadní význam pro sociální systémy a životní prostředí ve venkovských oblastech.

Hlavním výstupem projektu je zatím zpráva s názvem *Zodpovědný obchod – udržitelné zemědělství. Mnohostranný rámec pro udržitelné zemědělské trhy*. Zpráva obsahuje analýzu největších problémů ohrožujících multifunkčnost zemědělství, lidská práva a biosféru v důsledku rostoucí liberalizace zemědělského obchodu. Jsou v ní definovány základní principy, na kterých se má udržitelný obchodní režim budovat, a končí popisem politických nástrojů a institucí, kterých je zapotřebí k zajištění spravedlivého a ekologického režimu zemědělského obchodu.

Projekt EcoFair Trade Dialogue

Projekt EcoFair Trade Dialogue vznikl jako reakce na neúspěch ministerského zasedání WTO v mexickém Cancúnu, které se konalo v září 2003. První etapa projektu byla zahájena v roce 2005 formou diskuse skupiny odborníků. Třináct členů skupiny, která sestávala z odborníků na obchodní problematiku, zastánců udržitelného zemědělství, vědců a politických poradců parlamentů a vlád, pocházelo z různých koutů světa. Setkali se pětikrát v Mexiku, Německu a Senegalu, aby prodiskutovali aktuální obchodní jednání i stav a vývoj zemědělství ve světě. V závěru dvouleté diskusní etapy byly připraveny první návrhy reformy a byly vydány v podobě devíti diskusních dokumentů (www.ecofair-trade.org).

V roce 2006, kdy již ve světě panovala jiná situace, se o těchto reformních návrzích diskutovalo při regionálních konzultacích. Tyto regionální konzultace proběhly sedmkrát v období od února do listopadu 2006. Do dialogu se celkem zapojilo přibližně 200 vybraných specialistů – členů zemědělských organizací a občanských sdružení, politických činitelů a zástupců občanské společnosti i mezinárodních organizací. Regionální konzultace pro oblast západní Afriky se konala v Senegalu, pro jihovýchodní Asii v Thajsku, pro Severní Ameriku v USA, pro Střední Ameriku

v Mexiku a pro Jižní Ameriku v Brazílii, konzultaci pro oblast Evropy hostila Belgie a Německo. Delegáti během regionálních konzultací kriticky projednávali reformní návrhy, které vypracovala skupina odborníků, a rozvíjeli je v kontextu nejrozličnějších politických, kulturních a zemědělských zkušeností a okolností.

Moderátoři projektu EcoFair Trade Dialogue Wolfgang Sachs a Tilman Santarius z wuppertalského institutu pak shromáždili výsledky všech diskusních dokumentů, závěry jednotlivých diskusí a doporučení, která navrhla mezinárodní poradní komise složená z odborníků a politických činitelů, a shrnuli je do uceleného reformního návrhu. Zpráva nazvaná *Zodpovědný obchod – udržitelné zemědělství. Mnohostranný rámec pro udržitelné zemědělské trhy* pak byla vydána v dubnu 2007. Doposud byla přeložena do francouzštiny, němčiny, italštiny a španělštiny. Tato zpráva je východiskem a základem pro druhou etapu projektu EcoFair Trade Dialogue, která má trvat do roku 2010. V průběhu této etapy bude zpráva sloužit jako podnět k diskusím o struktuře budoucího obchodního režimu a bude dále rozvíjena pomocí dalších strategických dokumentů na vybraná témata.

Nedostatky současného obchodního režimu

Současná jednání Světové obchodní organizace (WTO) jsou zaměřena především na reformu pravidel zemědělského obchodu. Zamýšlené reformy však do značné míry opomíjejí problémy, s nimiž se potýkají zemědělci a ekonomiky venkova. Pravidla vytvořená Světovou obchodní organizací mají za cíl především rozvoj obchodu se zemědělskými produkty a dostatečně nezohledňují ekologické a sociální aspekty zemědělství.

Hlavním nedostatkem tohoto přístupu je skutečnost, že je založen na čistě ekonomickém předpokladu, že liberalizací obchodu se celkově zvýší prosperita, pokud všichni jednotlivci dostanou příležitost maximalizovat své výhody (jako spotřebitelé) nebo své zisky (jako výrobci). Tento předpoklad vede k zásadnímu zkreslení, neboť nepočítá s rostoucí mírou externalizace sociálních a ekologických nákladů, která přichází s nárůstem konkurenčního tlaku na zemědělský trh. Veřejné statky, např. ochrana životního prostředí nebo zachování sociální soudržnosti, pak nejsou dostatečně dostupné nebo jsou vystaveny negativním vlivům. Proto musí být hlavním politickým cílem tyto veřejné statky chránit a vytvořit takovou strukturu celosvětového zemědělského trhu, v níž bude obecné dobro nadřazeno hromadění soukromého kapitálu.

Drobní zemědělci na Jihu a majitelé rodinných farem na Severu mají potenciál přispívat k rozvoji zaměřenému na obecné dobro. Díky udržitelným zemědělským metodám jsou menší hospodářství produktivnější a efektivnější než velké zemědělské podniky a vznikne v nich více pracovních míst na hektar, protože mají nižší investiční výdaje. Protože jsou malé zemědělské podniky součástí místních a regionálních ekonomických struktur, je jejich poptávka po zboží a službách zdrojem příjmu pro další venkovské domácnosti, a tím se posiluje venkovská ekonomika. Zejména v zemích globálního Jihu, kde velká část populace pracuje v zemědělském sektoru, pomáhají právě malé farmy největší měrou zajišťovat dostatek potravin a zmírňovat chudobu. Malovýrobní struktury se také obecně vyznačují větší biologickou rozmanitostí, dokážou lépe uchovávat tradiční místní znalosti, a pokud jde o výrobní vstupy, umějí se mnohem snadněji přeorientovat z fosilních paliv na obnovitelné zdroje. Navzdory všem těmto výhodám vyvíjejí pravidla stanovená WTO a dalšími dohodami o volném obchodu na malé zemědělské podniky stále větší tlak místo toho, aby jim zajišťovala ochranu nebo podporu.

Lhostejnost k lidským životům

V současnosti se většina drobných zemědělců na celém světě pohybuje na hranici chudoby. Rostoucí chudoba a masový odchod obyvatel do měst, typické pro venkovské oblasti v mnoha jižních zemích, jsou důsledkem rozvojové strategie připisující drobnému zemědělství nízkou hodnotu. K současnému stavu přispěla i liberalizace obchodu. Od osmdesátých let minulého století otevřelo mnoho zemí na Jihu své zemědělské trhy, což vedlo k navýšení dovozu levnějších produktů, na něž byly v některých případech zemědělci v rozvinutých zemích vypláceny podpory. Tento příliv levných dovážených produktů dlouhodobě stlačuje ceny a již způsobil krach mnoha drobných zemědělců. Problém obstat v konkurenci mají zejména ženy, které vyrábějí nejméně 65 % všech potravin zkonsumovaných na celém světě. Proto je chudoba ve venkovských oblastech největší v rodinách, v nichž hlavní příjem zajišťují ženy.

Liberalizace obchodu navíc podporuje větší orientaci zemědělského sektoru na vývoz. Výroba surovin na vývoz konkuruje potravinářské výrobě pro domácí trh a vlastní spotřebu; pro zemědělce je tak těžší získat přístup k výrobním faktorům, které potřebují. Dalším důvodem, který drobné zemědělce nutí odejít ze zemědělství, jsou rostoucí ceny výrobních vstupů v kombinaci s nízkými výkupními cenami. Drobní zemědělci přicházejí o veškeré zdroje příjmu, chudnou a stěhují se do měst. Chudnutí venkovské populace je ještě výraznější, pokud ostatní odvětví venkovské ekonomiky nedokážou tyto nadbytečné pracovníky pojmout.

„Zemědělství samozřejmě zdaleka není jen obchod. Přesto musíme jeho obchodní stránku zdůrazňovat, protože zemědělci se v dnešní době nedokážou zemědělstvím uživit, a tak opouštějí půdu. Když tyto lidé přestanou hospodařit, přestávají také plnit mnoho dalších funkcí, které zemědělství zastává ve vztahu k lidem a přírodě.“

Bruce Ross, Ross Gordon Consultants, Belgie,
při regionální konzultaci v Evropě v listopadu 2006

Neúcta k přírodě

V nadcházejících desetiletích se bude zemědělský sektor potýkat s řadou velmi specifických problémů. Ačkoli bude mít změna klimatu, poškození půdy, ztráta biologické rozmanitosti a nedostatek vody drastický dopad na výnosy plodin, od zemědělského odvětví se očekává, že vyjde vstříc zvyšující se poptávce po potravinových

i energetických plodinách navýšením jejich výnosů. V tropických oblastech se industrializace zemědělství často pojí se zvýšeným odlesňováním. Emise z intenzivního chovu hospodářských zvířat urychlují změnu klimatu a ztrátu biologické rozmanitosti, nadměrná spotřeba vody a její znečišťování chemickými přípravky používanými v zemědělství zhoršují vodní krizi a monokultury nebo obdělávání málo úrodné půdy vedou k poškozování půdy. K tomu se přidává vysoká spotřeba energie spojená se zpracováním, dopravou a prodejem výrobků v globalizovaném potravinářském průmyslu.

„V Indonésii máme velké problémy s plantážemi palem olejných. Zahraniční společnosti vlastní tisíce hektarů půdy, kácí se lesy a lidé, kteří v nich žijí, jsou nuceni opouštět své pozemky. I když mají plantáže sloužit k pěstování obnovitelných zdrojů, ve skutečnosti se vyčerpávají přírodní zdroje a ničí se životní prostředí.“

Delima Hasri Azahari, konzultantka, Indonésie, při asijské regionální konzultaci v květnu 2006

Liberalizací zemědělského obchodu se bude krize životního prostředí dále prohlubovat. Mezinárodní obchodní toky znamenají přepravu výrobků na delší vzdálenosti, což vede ke zvyšování emisí skleníkových plynů. Intenzivní konkurence podporuje další industrializaci zemědělství a zavádění výrobních postupů náročných na vstupy, které poškozují životní prostředí. V důsledku liberalizace obchodu se také výroba přesune z rozvíjených zemí do zemí rozvojových, takže se ještě více zatíží zemědělská půda a urychlí se specializace a koncentrace zemědělství.

Neomezený prostor pro velké podniky

Liberalizace trhů je založena na předpokladu, že volný obchod ze všeho nejvíce omezují zásahy státu. Zkušenosti z mezinárodních zemědělských trhů však ukazují, že volnému obchodu stejnou měrou brání koncentrace na trhu a zneužívání tržní síly malým počtem subjektů. V mnoha segmentech trhu, ve kterých probíhá zpracování zemědělských produktů a obchod s nimi – například ve velkoobchodním sektoru a stále více také v sektoru supermarketů – vyvíjí velkou část aktivity na trhu pouze několik nadnárodních společností. Tato vysoká koncentrace trhu znamená, že ceny výrobních prostředků (vstupů) i zemědělských výrobků ovlivňuje stále menší počet společností. Tím se omezují tržní příležitosti pro drobné zemědělce. Zpracovatelé a obchodní řetězce navíc stále častěji podmiňují nákup zemědělských výrobků požadavky, aby

výrobky i výrobní postupy splňovaly určité normy. Tyto kvalitativní normy se většinou nestanovují s ohledem na drobné zemědělce, pro které tak bývá velice obtížné jim vyhovět a uchytit se díky nim na silně integrovaných trzích. Pro zemědělskou výrobu na základě smluv je rovněž typické nerovnoměrné rozložení síly v hodnotovém řetězci. Na trhu ovládaném malou skupinou subjektů mají výrobci pro vyjednávání s kupci velmi málo prostoru. To znamená, že cenová rizika ani rizika spojená s výrobky nejsou mezi smluvními partnery rozložena rovnoměrně a zemědělci mají omezenou možnost rozhodování.

Trvalá nerovnováha

Odstraňováním obchodních bariér ve všech zemích bez ohledu na jejich hospodářskou sílu jsou znevýhodněny méně konkurenceschopné země, pokud nejsou zohledněny jejich odlišné ekonomické možnosti. Totéž platí o účastnících na zemědělských trzích: pro silné, konkurenceschopné sektory a společnosti je volný obchod výhodný, zatímco drobné zemědělce znevýhodňuje. Drobný zemědělec v Indonésii sotva může konkurovat velkým kanadským podnikům nebo industrializované zemědělské výrobě ve své zemi. Plošnou liberalizací zemědělského obchodu se proto nevytvoří spravedlivé podmínky, nehledě na to, že ani stanovení mezinárodních obchodních pravidel zatím nevedlo k úplnému odstranění obchodních bariér ve všech státech. Současná Dohoda o zemědělství v rámci WTO například umožňuje, aby si rozvinuté země uchovaly mnohem vyšší cla a státní podpory než země rozvojové.

Uvážíme-li tento do očí bijící nepoměr, je přínos rozvojové strategie zaměřené na zvyšování vývozu zemědělských produktů diskutabilní. Bohaté zkušenosti z jižních zemí ukázaly, že orientace na vývoz sama o sobě dostatečně nepřispívá ke zmírnění chudoby a k lidskému rozvoji. I v těch zemích, kde vývoz prudce vzrostl, se s orientací zemědělství na vývoz často pojí negativní vliv na celkovou rovnováhu – příjmy se soustředí v exportních odvětvích, zatímco ostatní sektory stále více chudnou. Ačkoli jsou ceny momentálně vysoké v důsledku neúrody, zvýšené poptávky po potravinách a rozmachu biopaliv, ceny na světovém trhu nadále silně kolísají, a proto nezaručují stabilní a jistou návratnost investic. Země, které v zemědělství volí strategii orientace na vývoz a zároveň dovážejí zpracované průmyslové výrobky, tedy neustále ohrožují svou směnnou relací. Při bližším pohledu na subjekty na trhu navíc zjistíme, že pro menší a chudší výrobce – zejména ženy – je vývoz obvykle méně výhodný. Rozšiřováním výroby určené na vývoz

se může v důsledku soupeření o výrobní zdroje urychlovat koncentrace zemědělské výroby, což vede ke krachu drobných zemědělců. V mnoha

zemích tak roste chudoba a hrozí nedostatek potravin.

Základní zásady ekologického a spravedlivého režimu zemědělského obchodu

Světová obchodní organizace a její nespočetné dohody vycházejí ze dvou hlavních zásad: zásady nejvyšších výhod a zásady nediskriminace. Ačkoliv jsou obě zásady důležité, rozhodně nejsou pro přizpůsobování obchodního režimu požadavkům udržitelnosti dostačující. Navíc je třeba přehodnotit zásadu národního zacházení uplatňovanou ve WTO, neboť brání zavedení standardů udržitelnosti do světového obchodu. Ve zprávě s názvem *Zodpovědný obchod – udržitelné zemědělství* je uvedeno sedm zásad, z nichž musí sociálně spravedlivý a ekologicky udržitelný obchod se zemědělskými produkty vycházet. Podle zásady multifunkčnosti je třeba brát v úvahu všechny aspekty zemědělství. Z kulturního a sociálního hlediska představuje zemědělství základ venkovských společenství, na němž je vystavěna venkovská kultura. To platí zejména o zachování metod využívaných převážně drobnými zemědělci. Zemědělství je také úzce svázáno s ekosystémy jak využíváním přírodních zdrojů, tak tím, že dokáže vytvářet ekologické společné statky.

Zásada dodržování lidských práv zaručuje, aby byla obchodní pravidla v souladu s Deklarací lidských práv OSN. Mezinárodní obchodní pravidla nesmějí ohrožovat životy a základní ekonomické zabezpečení obyvatel dané oblasti. Je třeba chránit především právo na potraviny. Ekosystémy a přírodní zdroje jsou základem pro všechny, kdo se zemědělstvím živí. Nevhodným využíváním těchto systémů a zdrojů však může být takový způsob obživy ohrožen a mohou se stupňovat celosvětové ekologické problémy. Podle zásady nenarušování životního prostředí je třeba zajistit, aby zemědělské výrobní postupy neměly ani negativní dopad na fungování ekosystémů, ani nenarušovaly schopnost regenerace přírodních zdrojů. Podle zásady demokratické svrchovanosti je třeba zajistit, aby obchodní strategie dané země odrážely to, co si přejí její občané. Změny v obchodní politice mají často drastický dopad na zajišťování dostatku potravin, prosperitu venkovských oblastí, stav životního prostředí a budoucí rozvojový potenciál venkovských ekonomik. Občané dané země musejí mít právo utvářet trhy podle svých potřeb.

V globalizovaném světě mohou opatření, která učiní vláda nebo výrobci v jedné zemi, ovlivnit i další země. Cílem zásady odpovědnosti přesahující hranice státu je předejít tomu, aby se jedna strana obohacovala na úkor druhé. Při realizaci svých politických strategií a programů musejí země vždy zajistit, aby tyto strategie a programy neměly negativní důsledky pro ostatní země.

„V režimu volného trhu má celosvětový rozměr nejen trh, ale také selhání trhu. V zemědělství je selhání trhů velmi časté stejně jako externí náklady spojené se životním prostředím, což lze částečně přičítat industrializovanému zemědělství náročnému na vstupy. Je dostatečně zdokumentováno, že liberalizace trhu vede k šíření modelu průmyslového zemědělství na světě, čímž vznikají vážné ekologické problémy.“

Timothy Wise, Tufts University, USA,
při regionální konzultaci pro Severní Ameriku v září 2006

Zásada hospodářské subsidiarity řeší problém potenciálního střetu mezi zásadou demokratické svrchovanosti a zásadou odpovědnosti přesahující hranice státu: obchodní politika by měla být strukturována tak, aby hospodářská výměna na místní a národní úrovni měla přednost před výměnou na kontinentální nebo celosvětové úrovni. Systematickým upřednostňováním krátkých hodnotových řetězců před dlouhými se maximalizuje demokratická regulace těchto řetězců. Díky takové politice také ubývá „potravinových mílů“, které mají škodlivý vliv na životní prostředí, a posilují se místní výrobní sítě.

Cílem zásady spravedlnosti v obchodu je vytváření mezinárodních obchodních pravidel takovým způsobem, aby se obnovila hospodářská rovnováha ve světě. Protože z uplatňování stejných pravidel na všechny obecně těží silní hráči, musejí obchodní pravidla systematicky zvýhodňovat ty slabší.

Strategie a opatření pro udržitelný režim světového zemědělského obchodu

Na základě těchto sedmi základních zásad vyvíjí zpráva nazvaná *Zodpovědný obchod – udržitelné zemědělství* soubor politických nástrojů a nových institucí pro zavedení udržitelného režimu zemědělského obchodu. Cílem těchto opatření není deregulace obchodu, ale jeho regulace spolu s regulací zemědělské výroby v souladu se zásadami sociální a ekologické udržitelnosti.

Rozšíření prostoru pro národní politiky

Obchodní politika představuje pouze jeden z mnoha pilířů hospodářské politiky konkrétní země, přičemž hospodářská politika je opět jen jednou z mnoha oblastí politik řízených vládou dané země. Obchodní politiky samy o sobě si nemohou nárokovat přednost před ostatními oblastmi politik a neměly by vlády omezovat v rozhodování o tom, zda budou zasahovat do trhů a hospodářských aktivit v souladu s veřejným zájmem své země. Pravomoci národních vlád jsou již mnoho let omezovány mezinárodními obchodními dohodami. Národním vládám musí být opět přiznáno právo na utváření obchodních toků v souladu se zájmy dané země. To znamená, že jim musí být umožněno zavádět minimální ceny, investiční pravidla a ekologické, sociální a zdravotní normy.

„Mluvíme-li o prostoru pro vytváření politik, nejde o to uzavřít se před zbytkem světa. Jde o to, abychom politiky tvořili na základě konkrétních podmínek dané země nebo regionu, zohledňovali právo lidí na konzumaci kulturně přizpůsobených, zdravých a udržitelným způsobem vyrobených produktů a kladli toto právo na první místo.“

Eva Carazo, Movimiento de Agricultura Orgánica Costarricense, Kostarika, při regionální konzultaci pro Střední Ameriku v říjnu 2006

Především však vlády musejí znovu získat pravomoc řídit dovoz zboží, služeb a investic. Protože je zemědělství pro většinu lidí v jižních zemích hlavním zdrojem příjmu, musí liberalizace dovozu ustoupit do pozadí, pokud je v sázce zajištění obživy a zabezpečení dostatku potravin pro místní obyvatele. Z toho důvodu by mezinárodní obchodní pravidla měla vládám dávat větší volnost v ochraně domácích trhů před prudkým nárůstem dovozu nebo velkými cenovými výkyvy na světových trzích tak, že vládám umožní ukládat cla, kvóty a ochranná opatření, vázaná na ceny a objem. Vlády také potřebují větší politickou svobodu, aby mohly ovlivňovat příliv za-

hraničních investic, regulovat činnost nadnárodních společností, uplatňovat na domácí výrobu normy bezpečnosti potravin a ochrany životního prostředí a zavádět podpory napomáhající rozvoji zdravé ekonomiky venkova.

Investice do multifunkčnosti

Multifunkční zemědělství vyžaduje veřejnou podporu, a to nejen proto, že produkuje více než obchodní zboží jako potraviny, krmiva a suroviny pro další zpracování, ale také proto, že odpovídá za společné ekologické a sociální statky, jako je kvalita vody, krása krajiny, venkovská kultura a sociální soudržnost. Protože tuto multifunkčnost nelze zajistit jen tržními mechanismy, je třeba ji podporovat kombinací veřejných služeb, podpor a regulačních i daňových opatření. Mezinárodní pravidla pro podporu domácího zemědělství by měla být strukturována tak, aby umožňovala státní podporu udržitelného zemědělství. Tím, že oživují venkovské oblasti, poskytují především drobní zemědělci potřebné sociální a ekologické služby, které prospívají celé společnosti. Přesto jsou při rozdělování přímé i nepřímé podpory často znevýhodňováni. V tomto ohledu je třeba podpurnou politiku zcela přepracovat, aby tyto služby zohledňovala. Přímé platby – pokud jsou v rámci udržitelné zemědělské politiky vůbec nutné – se musejí řídit přísnými podmínkami. Neměly by fungovat jako motivace ke zvýšení produktivity a měly by být úzce spojeny s ekologickými a sociálními kritérii. Podmínkou pro přímé platby by mělo být používání udržitelných výrobních postupů, přičemž objem těchto plateb by měl být vázán na počet zaměstnaných osob; to by pomohlo především malým a rodinným zemědělským podnikům.

Zemědělský výzkum financovaný z veřejných zdrojů se musí zaměřit na potřeby venkovských oblastí, zejména na finančně nenáročná technická zlepšení uzpůsobená k využití v místních podmínkách a na podporu produktivity a ekologické kompatibility v rozsáhlém zemědělském sektoru založeném na tradičních znalostech. K přeorientování zemědělské výroby na udržitelné metody s cílem zásadně změnit podmínky v zemědělském odvětví lze využít tato opatření: zavedení daní, cel a poplatků z výrobních vstupů a zemědělských postupů poškozujících životní prostředí, půjčky na investice do technologií šetrných k přírodním zdrojům, státem podporované ekologické programy a podpora místních a občanských iniciativ, směřujících k vytvoření norem pro metody

a produkty udržitelného zemědělství.

V každém případě je třeba prosazovat zásadu odpovědnosti přesahující hranice státu a podpůrná opatření v jedné zemi nesmějí mít negativní dopad na výrobce v ostatních zemích. Aby to fungovalo, mohl by být vytvořen tzv. dumpingový výstražný mechanismus. Tento mechanismus by informoval vlády v případě, že by dovozní ceny klesly pod úroveň nákladů na udržitelnou výrobu a ohrožovaly by tak místní zemědělský sektor. Aby takový mechanismus fungoval, musely by se vyvážející země zaregistrovat u určené mnohostranné instituce a poskytovat informace o vstátní podpoře a cenách všech svých vývozních výrobků. Mnohostranná instituce by pak vypočítala rozdíl mezi vývozními cenami a výrobními náklady a na základě toho by mohla ostatním zemím doporučit, aby zvýšily cla pro země používající dumpingové praktiky.

Stabilizace cen

V minulých desetiletích byly pro rodinné zemědělské podniky na Severu i pro drobné zemědělce na Jihu jedním z největších problémů kolísající ceny zemědělských produktů a jejich nízké výstupní ceny. Ačkoliv byla nadprodukce dlouho příčinou poklesu cen na světových trzích, nemusela by již v budoucnosti představovat problém; hlavním problémem se postupně stala tržní síla zemědělských podniků. Silné korporace totiž dokážou udržet výstupní ceny zemědělských produktů na nízké úrovni, i když ceny na světovém trhu rostou. Cenové výkyvy i nízké ceny výrobců však lze ovlivňovat prostřednictvím státních systémů regulace nabídky. Obecně je cílem regulace nabídky nastolit rovnováhu mezi objemem produkce a poptávkou na trhu. Tyto systémy mohou také zajistit rovnoměrné rozložení výnosů v celém výrobním řetězci.

K regulaci nabídky v minulosti přistoupilo mnoho zemí a některé ji stále využívají. Některé systémy se vyznačovaly – a stále vyznačují – neefektivitou a špatným řízením, protože postrádají flexibilní přizpůsobovací mechanismus. Jako příklad správné praxe však lze uvést kanadský systém kvót na mléko, který za velký úspěch považuje nejen kanadská vláda, ale také prodejci a drobní zemědělci. Hlavním prvkem tohoto programu je výrobní systém založený na kvótách, v němž si drobní zemědělci zakoupí licenci umožňující vyrobit určité množství konkrétní komodity za sjednanou cenu. Licence na kvóty lze převádět na jiné zemědělce. Zákonem vlastním kvót zůstává rada pověřená regulací nabídky, která má právo upravovat povolený objem zemědělských výstupů. Klíčem ke správnému fungování systému je flexibilní přizpůsobovací

mechanismus, který rychle a efektivně vyvažuje potřeby trhu a výrobní kapacity, tedy okamžitě stanoví výši kvót a správnou, přiměřenou cenu za výrobek na trhu.

„Státní podpory v zemědělství jako takové nepředstavují problém, pokud nevedou k dumpingu. Některá podpůrná opatření dumping nezpůsobují, například veřejné investice do výzkumu, investice do infrastruktury, podpora alternativních přístupů, jako je agroekologie nebo zalesňovací programy.“

Tania Vanegas, Centro Humboldt, Nikaragua,
při regionální konzultaci pro Střední Ameriku v říjnu 2006

Dohody o volném obchodu nutí vlády, aby své systémy regulace nabídky rušily. Ve zprávě nazvané *Zodpovědný obchod – udržitelné zemědělství* se navrhuje, aby místo rušení byly národní systémy regulace nabídky podporovány a koordinovány prostřednictvím tzv. rámce mnohostranné spolupráce pro vyvážení nabídky na světových trzích. Tak by země, které výrazně ovlivňují ceny na světových trzích, mohly uzavírat dohody stanovující maximální limity pro výrobu nebo vývoz, aby se ceny na světových trzích zvýšily nad určitou minimální úroveň a stabilizovaly se. Například v případě pšenice připadá na pouhých šest producentů – Argentinu, Austrálii, Brazílii, Kanadu, EU a USA – 47 % světové produkce a 58 % celosvětového vývozu, u kukuřice na těchto šest producentů připadá 52 % světové produkce a 64 % světového vývozu. Rámec mnohostranné spolupráce pro stabilizaci cen, do něhož by byli tito výrobci zapojeni jako hlavní smluvní strany, by významně přispěl ke zmírnění chudoby a k hospodářské obnově venkovských ekonomik na celém světě.

Vytvoření norem pro kvalitní obchod

V současnosti ekonomické náklady na zemědělskou výrobu neodrážejí všechny náklady spojené s touto výrobou. Pomineme-li rozpad zemědělských společenství a venkovských ekonomik, ani škody na životním prostředí nebo na lidském zdraví způsobené výrobou se neobjevují v žádné rozvaze ani v žádných ekonomických výpočtech. Celkově zůstávají náklady na sociální a ekologické škody skryté. Aby se tato situace změnila, je třeba stanovit normy udržitelnosti, které by internalizovaly sociální a ekologické náklady na zemědělskou produkci, a tak zabránily především nárůstu těchto nákladů. Vlády jednotlivých států by měly podporovat vývoj norem pro postupy i produkty v rámci udržitelných zemědělských metod a zavedení vhodných kontrolních a sledovacích programů. Takový systém by mohl být vy-

tvoreň podle úspěšného modelu norem pro fair trade a biozemědělství. Tyto normy udržitelnosti by se pak postupně musely stát závazné. Aby se zajistilo, že zvýšenými náklady na výrobu a sledování nebudou zatíženi pouze drobní zemědělci vyrábějící udržitelným způsobem, mohla by být uvalena daň na zemědělské komodity vyráběné neudržitelným způsobem; tím by se zajistilo křížové financování udržitelné výroby. To se již děje například v energetickém sektoru v mnoha zemích, kde na základě zákonů o výkupních cenách neudržitelná výroba energie křížově financuje výrobu energie z obnovitelných zdrojů.

„Přístup na mezinárodní trhy není pro drobné zemědělce řešením, ti mají především problém dostat se na vlastní domácí trh, který je zaplavený levnými dováženými výrobky. Orientace na vývoz vede k zanedbávání venkova a odsouvání jeho obyvatel na okraj společnosti.“

Ramiro Téllez, La Vía Campesina, Honduras,
při regionální konzultaci pro Střední Ameriku v říjnu 2006

Aby byl mezinárodní obchodní režim založen na udržitelnosti a aby bylo možné celosvětově vytvořit motivaci k zavádění udržitelných výrobních metod, měly by země mít možnost podmiňovat přístup na své trhy dodržováním národních norem udržitelnosti. V takovém systému „podmíněného přístupu na trh“ by produkty vyrobené udržitelnými postupy měly obchodní výhodu proti produktům vyrobeným neudržitelným způsobem. Příjem z cel uvalených na produkty vyrobené neudržitelným způsobem by se mohl soustředit do mezinárodního fondu pro udržitelný rozvoj venkova, z něhož by se financoval přechod na spravedlivé a udržitelné zemědělské metody a zavádění programů podmíněného přístupu na trh ve venkovských oblastech na Jihu.

„Podle zkušeností z našeho regionu jsou udržitelné jen takové certifikační postupy, na nichž se podílejí sami výrobci. Musíme zemědělcům a sdružením výrobců dát možnost vytvářet vlastní systémy řízení kvality.“

Fabíola Zerbini, FACES do Brasil, Brazílie,
při regionální konzultaci pro Jižní Ameriku v srpnu 2006

Aby se eliminovalo riziko, že některé země budou systém podmíněného přístupu na trh zneužívat k diskriminaci na trhu, musely by se stanovit určité „metanormy“. Jejich účelem by však nebylo sjednotit výrobní normy na celém světě – na to jsou ekologické, hospodářské a sociální podmínky v různých zemích příliš rozdílné. Tyto metanormy by stanovovaly kritéria pro postup zavádění

norem udržitelnosti v zemědělství, přičemž by tento postup měl být otevřený a komplexní s aktivní účastí všech stran. Normy pro tento postup by se mohly inspirovat podobnými iniciativami organizací IFOAM nebo ISO. Mohlo by být založeno centrum pro urovnávání sporů v případě rozporu mezi normami, které by zprostředkovávalo komunikaci mezi zeměmi ve sporech týkajících se vzájemného uznávání vlastních norem udržitelnosti.

Demokratizace potravinového řetězce

Obrovská tržní síla, kterou disponuje malá skupina podniků, a rostoucí koncentrace na zemědělských trzích vyžaduje komplexní strategii pro zdokonalení demokratického řízení mezinárodních komoditních řetězců. Součástí takové strategie musí být jak vytvoření dozorčích orgánů na mnohostranné úrovni, tak reforma zemědělských a hospodářských politik na národní úrovni. Nejprve je třeba zavést na mnohostranné úrovni účinnou politiku hospodářské soutěže. Předpokladem k vytvoření takové politiky je zveřejnění informací o velikosti a působnosti nadnárodních zemědělských podniků, podniků vzniklých fúzí nebo akvizicí a společných podniků v potravinářském sektoru, například formou veřejné přístupné databáze. Následně by mohl vzniknout nezávislý mnohostranný antimonopolní orgán. Tento orgán by měl za úkol prověřovat fúze a akvizice a zabránit tomu, aby společnosti zneužívaly svou tržní sílu. Předpokladem pro účinnou politiku hospodářské soutěže na mnohostranné úrovni je však existence účinné legislativy v oblasti hospodářské soutěže na národní nebo regionální úrovni.

Jak v malém měřítku dokazuje hnutí Fair Trade, mohlo by se pomocí tzv. rozvojových smluv zajistit, aby mezinárodní společnosti začleňovaly své dodavatele a smluvní partnery do svých obchodních aktivit spravedlivým a udržitelným způsobem. Rozvojové smlouvy by zaručovaly spravedlivé rozdělení zisků v celém nadnárodním komoditním řetězci. Navíc by obchodní společnosti, zpracovatelské firmy nebo supermarkety, které fungují na nadnárodní úrovni, musely producentům platit přiměřené ceny pokrývající náklady na udržitelnou výrobu a zajišťující drobným zemědělcům existenci. Dodržování smluvních podmínek, které by se sjednávaly při transparentních jednáních, jichž by se aktivně účastnily všechny strany, by sledovaly tzv. výbory pro rozvojové smlouvy, ustavené na mezinárodní úrovni.

V souladu se zásadou hospodářské subsidiarity by množství různých nástrojů a opatření na národní úrovni zaručovalo místním a regionál-

ním výrobním sítím přednost před nadnárodními sítěmi. Aby se hospodářství v oblasti potravin vrátilo na regionální úroveň, měly by vlády nejprve přehodnotit úlohu státních podniků, protože právě ty by mohly mít významnou úlohu v boji proti tržní síle velkých soukromých společností. Dále by měla být přijata politická opatření směřující k většímu vytváření hodnoty v místě výroby a k lepšímu propojení různých sektorů v místním hospodářství. Mohly by být například zavedeny předpisy, které by zavazovaly velké společnosti k využívání surovin vyrobených v daném místě, nebo taková nařízení, která by nadnárodní společnosti zavazovala k zapojení místních zaměstnanců do jejich obchodních aktivit. Kromě toho by byla přínosem i politika podporující to, aby výrobní proces i prodej probíhal v daném místě. Taková politika by zahraničním firmám umožňovala prodávat na příslušném trhu pouze tehdy, pokud by na daném trhu také vyráběly. Dalším klíčem k opětovné regionalizaci by mohlo být zavedení politik vedoucích ke zdražení dálkové přepravy – rozmach nadnárodních výrobních sítí je totiž přímo navázán na nízké přepravní náklady. Cílem by měla být internalizace vnějších dopadů dálkové přepravy. Ta by mohla mít například podobu spotřebitelských poplatků za zboží běžné spotřeby, třeba poplatku za letecké emise nebo za námořní dopravu.

Obnovení rovnováhy

Ve spravedlivém obchodním režimu by největší prioritou mělo být obnovení rovnováhy mezi zeměmi a regiony světa. Na mnohostranné úrovni vyžaduje náprava hospodářské nerovnováhy komplexní zvláštní zacházení pro chudší nebo slabší země. To by výrazně překračovalo rámec stávajících pravidel zvláštního a rozdílného zacházení, která často obsahují pouze doplňková opatření zmírňující sociální dopad obchodu nebo prodlužující přechodná období pro zavádění společných pravidel pro všechny země. Místo toho se ve zprávě s názvem *Zodpovědný obchod – udržitelné zemědělství* navrhuje zdokonalit koncept zvláštního a rozdílného zacházení tak, aby se z něj stalo „systematické rozdílné zacházení“, které by slabším zemím trvale zaručovalo konkrétně zaměřené obchodní výhody při všech transakcích. Aby bylo možné určit, kdo by měl tohoto systematického rozdílného zacházení využívat, posuzovaly by se země na základě objektivních, relevantních a stálých kritérií, jako je příjem na hlavu, míra chudoby nebo nedostatku potravin. Hlavním rysem tohoto systému by musel být podmíněný přístup na trh, aby obchodní politika neohrožovala obživu zemědělců a nebránila ochraně životního prostředí.

Kromě zavedení tohoto systému systematického rozdílného zacházení je třeba usilovat o zásadní změny v oblasti mezinárodních obchodních dohod. Není bezpodmínečně nutné, aby mezinárodní obchodní sítě zahrnovaly Sever i Jih, ani není dáno, že se jejich vývoj musí řídit výhradně snahou o zisk. Místo toho by rozvojové země mohly spojit síly k tomu, aby dokázaly lépe řešit problémy související se zajišťováním dobrých životních podmínek obyvatel a s udržitelným rozvojem, které jsou jim společné. Mezinárodní obchod nemusí nutně fungovat jen na principu sledování ekonomického zisku. Při vzájemných kontaktech by se země měly zaměřit také na realizaci projektů s kladným sociálním dopadem, např. v oblasti zdravotnictví, infrastruktury, bydlení nebo udržitelné výroby.

„Jak a proč bychom měli vyrábět pro ostatní, když nedokážeme uživit sami sebe? Rozvoj domácích trhů je důležitější než získání přístupu na zahraniční trhy. Proto je zásadní, aby se země dokázaly chránit před dovozem zemědělských výrobků.“

Eloi Nombré, Confédération Paysanne du Burkina Faso,
při regionální konzultaci v západní Africe, únor 2006

U takových projektů by se ovšem obchodní dohody měly uzavírat za účelem spolupráce, nikoliv za účelem konkurence.

Mnohostranná obchodní pravidla však k zajištění spravedlnosti v zemědělském obchodu nestačí. Také národní vlády musejí přehodnotit své strategie vývozu zemědělských výrobků a dát přednost komplexním národním rozvojovým strategiím. V udržitelné vývozní politice je vždy zajištění dostatku potravin důležitější než vývoz, a proto má výroba pro vlastní spotřebu a výroba pro domácí trh přednost před výrobou pro zahraniční trhy. Navíc je třeba usilovat o to, aby vývozní sektor nezabíral půdu a přírodní zdroje, pokud by to mělo negativní dopad na zajišťování dostatku potravin v dané zemi nebo v jednotlivých domácnostech, a aby byl v hodnotovém řetězci spravedlivě rozdělován zisk. Cílem udržitelné vývozní politiky musí být především zapojení drobných výrobců, zemědělských družstev a pracovníků ve venkovských oblastech a také zlepšení postavení žen ve vývozním sektoru, aby se zajistil rovný přístup mužů a žen k výnosům z vývozu. Udržitelná vývozní politika by měla být zaměřena proti industrializaci zemědělství a měla by podporovat šíření udržitelných zemědělských výrobních postupů náročných na znalosti a lidskou práci. Také by měla usilovat o efektivní propojení zemědělství s dalšími místními hospodářskými sektory jako součást ucelené rozvojové strategie.

Závěr: hledání nástupce WTO pro oblast zemědělského obchodu

Po analýze zprávy s názvem *Zodpovědný obchod – udržitelné zemědělství nelze pochybovat* o tom, že je nezbytné vytvořit mnohostranný rámec světového obchodu se zemědělskými produkty. WTO ve své současné institucionální podobě však požadavky na takový rámec nesplňuje. Proto se WTO musí buď od základu změnit, nebo by měla přenechat institucionalizaci obchodních pravidel v rámci OSN jiným institucím. V současnosti WTO vykonává tři funkce: představuje hlavní fórum pro mezvládní jednání, vydává právně závazná pravidla a řeší obchodní spory. Nové institucionální uspořádání by muselo tyto funkce plnit nadále a vedle toho by mělo ještě funkce nové. Podle zprávy nazvané *Zodpovědný obchod – udržitelné zemědělství* by přibýly tři další funkce: regulace mezinárodních tržních cen prostřednictvím mechanismu regulace nabídky, založeného na spolupráci, kontrola kvality obchodních toků, vycházející z mnohostranných metanorem, a dohled nad hospodářskou soutěží, spočívající v uplatňování protimonopolních opatření. Vedle těchto nových funkcí by spravedlivá a udržitelná obchodní organizace musela mít také nový obecný cíl. Zatímco cílem WTO je nyní odstranění celních a necelních překážek obchodu, aby vznikl jednotný celosvětový trh, pro udržitelnou instituci by byla prioritou koordinace různých národních zájmů. Jejím hlavním cílem by bylo řízení – nikoliv deregulace – mezinárodního obchodu.

„Neexistuje jen jeden druh trhu s jediným systémem obchodování. Je mnoho různých druhů trhu s různými systémy výroby, obchodování a distribuce. Potřebujeme trh vrátit na regionální úroveň, protože snaha vytvořit jeden univerzální trh pro celý svět není ve veřejném zájmu.“

Josefa Francisco, IGTT Asia, Filipíny,
při regionální konzultaci v Asii, květen 2006

Jak by taková mnohostranná instituce měla být strukturována, aby mohla tyto úkoly efektivně plnit? Musela by se skládat alespoň z pěti součástí. Hlavním úkolem koordinační součásti by bylo zajišťování rovnováhy mezi preferencemi jednotlivých zemí a mezinárodními zájmy. Tato součást by především zaručovala, aby národní vlády dostaly na poli obchodu více prostoru. Také by sledovala – a v případě potřeby omezovala – škodlivé účinky domácích politik na mezinárodní a zahraniční trhy.

Cílem součásti zaměřené na kvalitu by bylo zajišťování kvality obchodních toků na světových

tržích. V tomto ohledu by podporovala především zavádění norem udržitelnosti na národní úrovni a jednání o metanormách na mnohostranné úrovni.

Úkolem součásti zabývající se řízením cen by byla regulace nabídky zemědělských produktů, aby se předešlo extrémním cenovým výkyvům na světovém trhu. Konkrétně by tato součást podporovala jednání o tzv. rámci mnohostranné spolupráce pro vyvážení nabídky na světových tržích, aby bylo možné regulovat výrobní kapacity výrobců na Severu a vývozců zemědělských výrobků na Jihu tak, aby nedocházelo k cenovým výkyvům.

Antimonopolní součást by podporovala jednání o politikách hospodářské soutěže na celosvětové úrovni. Zveřejňovala by zejména informace o velikosti a činnosti mezinárodních společností včetně společností vzniklých fúzí a akvizicemi, a zasahovala by v případě, že by došlo ke koncentraci trhu v odvětví výrobních vstupů, obchodu a velkoobchodního či maloobchodního prodeje.

Součást zaměřená na řešení sporů by odpovídala za řešení sporů mezi členskými státy navzájem a mezi členskými státy a třetími stranami, např. mezi podniky nebo nevládními organizacemi. Tato součást by pokračovala v praxi jmenováním výborů pro obchodní spory, kterou nyní uplatňuje WTO. Pokud by však některý z výborů nebyl schopen dosáhnout dohody přijatelné pro všechny strany, spor by byl postoupen nezávislému orgánu mimo instituci. Zajistit nestrannost mechanismu řešení sporů je zásadní, neboť tohoto mechanismu by se využívalo k řešení rozporů mezi sociálními, ekologickými a tržními hodnotami.

Zdroje

Zpráva

- Sachs, Wolfgang / Santarius, Tilman (2007): Slow Trade – Sound Farming. A Multilateral Framework for Sustainable Markets in Agriculture (Zodpovědný obchod – udržitelné zemědělství. Mnohostranný rámec pro udržitelné zemědělské trhy). Heinrich – Böll – Stiftung / MISEREOR: Berlín / Cádiz. www.ecofair-trade.org.

Diskusní dokumenty k projektu EcoFair Trade Dialogue, z nichž zpráva vychází

- De La Torre Ugarte, Daniel (2006): The Contributions and Challenges of Supply Management in a New Institutional Agricultural Trade Framework. Diskusní dokument č. 6 k projektu EcoFair Trade Dialogue, www.ecofair-trade.org.
- Fanjul Suárez, Gonzalo (2006): Agriculture and Trade in an Asymmetric World. Diskusní dokument č. 3 k projektu EcoFair Trade Dialogue, www.ecofair-trade.org.
- Glipo, Arze (2006): Achieving Food and Livelihood Security in Developing Countries: The Need for a Stronger Governance of Imports. Diskusní dokument č. 2 k projektu EcoFair Trade Dialogue, www.ecofair-trade.org.
- Kwa, Aileen / Bassoum, Souleymane (2007): Exploring the Linkages Between Agricultural Exports and Sustainable Development. Diskusní dokument č. 8 k projektu EcoFair Trade Dialogue, www.ecofair-trade.org.
- Lorenzen, Hannes (2007): Qualified Market Access. Diskusní dokument č. 5 k projektu EcoFair Trade Dialogue, www.ecofair-trade.org.
- Malhotra, Kamal (2006): A Sustainable Human Development Approach to the Role of Exports in a National Development Strategy. Diskusní dokument č. 4 k projektu EcoFair Trade Dialogue, www.ecofair-trade.org.
- Murphy, Sophia (2006): Concentrated Market Power and Agricultural Trade. EcoFair Trade Dialogue Discussion Paper No. 1, www.ecofair-trade.org.
- Murphy, Sophia (2006): Concentrated Market Power and Agricultural Trade. Diskusní dokument č. 1 k projektu EcoFair Trade Dialogue, www.ecofair-trade.org.
- Ong'wen, Oduor / Wright, Sarah (2007): Small Farmers and the Future of Sustainable Agriculture. Diskusní dokument č. 7 k projektu EcoFair Trade Dialogue, www.ecofair-trade.org.
- Sachs, Wolfgang / Santarius, Tilman (2007): World Trade and the Regeneration of Agriculture. Diskusní dokument č. 9 k projektu EcoFair Trade Dialogue, www.ecofair-trade.org.

Dokumenty ke stažení a další informace jsou k dispozici na stránkách www.ecofair-trade.org.

Zúčastnění odborníci

Souleymane Bassoum

Senegal, ředitel organizace AGRECOL-Afrrique a uznávaný odborník na udržitelnou zemědělskou politiku v regionu západní Afriky. Zabývá se hlavně ekologickým zemědělstvím a konceptem fair trade. Sám se věnuje biozemědělství a je absolventem zemědělské univerzity.

Gonzalo Fanjul Suárez

Španělsko, koordinátor výzkumu v organizaci Intermón Oxfam. V posledních letech pozorně sleduje zemědělská jednání ve WTO a otázky dopadu společné zemědělské politiky EU na rozvoj; je odborníkem na obchod se zemědělskými produkty. Vystudoval ekonomii.

Arze Glipo

Filipíny, ředitelka nadace pro rozvoj venkova Integrated Rural Development Foundation of the Philippines, zakladatelka sítě pro potravinovou soběstačnost Asia Pacific Network on Food Sovereignty. Má hluboké znalosti problematiky rovnosti mužů a žen a chudoby ve vztahu k obchodu. Vystudovala rozvojovou ekonomii.

Aileen Kwa

Singapur, nyní Ženeva, poradkyně v oblasti obchodních politik. Sleduje obchodní jednání od roku 1996, kdy proběhlo ministerské kolo jednání v Singapuru, a také spolupracuje s delegacemi rozvojových zemí v Ženevě, zejména v oblasti zemědělství. Je spoluautorkou knihy nazvané Behind the Scenes at the WTO: The Real World of Trade Negotiations.

Hannes Lorenzen

Německo, poradce Výboru pro zemědělství a rozvoj venkova Evropského parlamentu za Skupinu Zelených/ESA, odborník na evropskou zemědělskou politiku. Vystudoval sociologii a zemědělství a absolvoval postgraduální studium v oboru mezinárodní rozvoj venkova.

Sophia Murphy

doma je ve Velké Británii a Kanadě, v současnosti žije v Austrálii. Hlavní poradkyně ústavu pro zemědělskou a obchodní politiku Institute for Agriculture and Trade Policy se sídlem v USA a mezinárodně uznávaná odbornice v oboru potravin a obchodu. Je autorkou mnoha článků o zajišťování dostatku potravin, o mnohostranných obchodních pravidlech a struktuře světových zemědělských trhů. Vystudovala obor sociální politika, plánování a účast v rozvojových zemích.

Oduor Ong'wen

Keňa, ředitel ústavu SEATINI (Southern and Eastern Africa Trade Information and Negotiations Institute). Bývalý ředitel organizace EcoNews Africa. Vystudoval ekonomickou politiku rozvojových zemí a také matematiku a chemii. Je odborníkem v oblasti světového obchodu a udržitelnosti.

Anna Luiza Ferreira Pijnappel

Brazílie, konzultantka zahraničního odboru na brazilském ministerstvu pro rozvoj venkova. Proto pečlivě sleduje zemědělská obchodní jednání v rámci WTO a sdružení MERCOSUR. Zaměřuje se zejména na vliv obchodních dohod na situaci rodinných zemědělských podniků v Brazílii. Vystudovala obor mezinárodní vztahy.

Rita Schwentesius Rindermann

původem z Německa, 20 let žije v Mexiku. Koordinátorka výzkumu ve výzkumném středisku CIESTAAM (Research Center on Economic, Social and Technological Aspects of International Agriculture) na univerzitě v Chapingu. Specializuje se na část Severoamerické smlouvy o volném obchodu (NAFTA) věnovanou zemědělství. Vystudovala obor rostlinná výroba a má doktorát z mezinárodní zemědělské ekonomie.

Daniel De La Torre Ugarte

Peru, 15 let žije v USA, zástupce ředitele ústavu pro analýzu zemědělské politiky Agricultural Policy Analysis Center na univerzitě v Tennessee. Hlavní oblastí jeho výzkumu je regulace nabídky zemědělských produktů. Obsáhlý seznam jeho publikací obsahuje i zprávu s názvem Rethinking US Agricultural Policy: Changing Course to Secure Farmer Livelihoods Worldwide (2003). Má doktorát v oboru zemědělská ekonomie.

Wolfgang Sachs (moderátor)

Německo, vědecký pracovník Ústavu pro klima, životní prostředí a energii (Institute for Climate, Environment and Energy) ve Wuppertalu. Zabývá se především výzkumem globalizace a udržitelnosti, životním prostředím a rozvojem a také novými modely rozložení bohatství. Byl koordinátorem a hlavním autorem zprávy nazvané The Jo'burg Memo. Fairness in a Fragile World (2002). Má diplom ze sociologie a teologie a doktorát ze společenských věd.

Tilman Santarius (spolumoderátor)

Německo, vědecký pracovník Ústavu pro klima, životní prostředí a energii (Institute for Climate, Environment and Energy) ve Wuppertalu. Zaměřuje se především na ekonomické nástroje politiky týkající se klimatu, na globální veřejnou správu a otázky související s obchodem a životním prostředím. S Wolfgangem Sachsem napsal knihu nazvanou Fair Future. Limited Resources, Security, and Global Justice (2007). Má vysokoškolský diplom ze sociologie, antropologie a ekonomie.

Organizace

Heinrich – Böll – Stiftung je součástí politického hnutí Zelených, které se vyvinulo na celém světě jako reakce na tradiční socialistickou, liberální a konzervativní politiku. Hlavními zásadami organizace jsou ekologie a udržitelnost, demokracie a lidská práva, právo na sebeurčení a spravedlnost. Zvláštní důraz je kladen na demokracii ve vztazích mezi muži a ženami; tím je míněna společenská emancipace a rovnost práv obou pohlaví. Nadace se zasazuje o rovnost práv kulturních a etnických menšin a o začleňování přistěhovalců do společnosti a politického života. Podporuje rovněž nenásilí a aktivní mírové politiky.

Aby mohla svých cílů dosáhnout, usiluje o vytváření strategických partnerství s těmi, kdo sdílejí stejné hodnoty. Jedná se o nezávislou organizaci, což znamená, že si sama určuje priority a strategie. Sídli ve Spolkové republice Německo, je však mezinárodním hráčem v přeneseném i v praktickém slova smyslu.

Spisovatel a laureát Nobelovy ceny Heinrich Böll, jehož jméno organizace nese, ztělesňuje hodnoty, které hájí: obranu svobody, občanskou odvahu, toleranci, otevřenou diskusi a úctu k umění a kultuře jako nezávislým sférám myšlení a jednání.

Organizace MISEREOR byla založena v roce 1958 jako agentura „pro boj s hladomorem a chorobami na celém světě“. Jako organizace německé katolické církve zabývající se zahraničním rozvojem chce v duchu partnerské spolupráce se všemi lidmi dobré vůle podporovat rozvoj, bojovat proti chudobě ve světě, potírat nespravedlnost, podporovat chudé a pronásledované a pomáhat vytvořit „jeden svět“.

Organizaci MISEREOR německá katolická církev pověřila tím, aby:

- ▶ potírala příčiny útrap a bídy, jimiž jsou zejména v zemích Asie, Afriky a Latinské Ameriky hlad, choroby, chudoba a další podoby lidského utrpení,
- ▶ umožnila tak postiženým lidem, aby vedli důstojný život,
- ▶ podporovala ve světě mír, spravedlnost, svobodu a smír.

Cílem pomoci, kterou na Jihu poskytuje, je stimulovat a podporovat svépomoc a napomáhat tomu, aby se životní podmínky chudých lidí zlepšovaly udržitelným způsobem. Organizace MISEREOR působí také na Severu, kde vyvíjí osvětovou činnost, prosazuje udržitelné hodnoty a organizuje různé kampaně.

„Institut ve Wuppertalu zkoumá a vyvíjí modely, strategie a nástroje na podporu udržitelného vývoje na místní, národní a mezinárodní úrovni. Výzkum udržitelnosti, který ve wuppertalském institutu probíhá, je zaměřen na ekologii a její vztah k hospodářství a společnosti. Zvláštní důraz je zde kladen na analýzu a podporu technologických a sociálních inovací omezujících závislost prosperity a hospodářského růstu na využívání přírodních zdrojů.“

Takto je činnost wuppertalského institutu popsána v textu o jeho poslání a cílech. Výzkum směřující k vytyčeným cílům, který vychází z klasických vědeckých oborů, kombinuje přístupy jednotlivých oborů tak, aby vznikla praktická řešení zaměřená na příslušné aktéry. Problémy, řešení a sítě se soustředí na rovným dílem na globální, národní a regionální/místní úrovni.

Institut byl založen v roce 1991 pod vedením profesora Ernsta Ulricha von Weizsäckera. Ředitelem institutu a zároveň ředitelem pro výzkum je profesor Peter Hennicke. Obchodní manažerkou je Brigitte Mutert-Breidbachová. Institut sídlí ve Wuppertalu a od roku 2004 má pobočku i v Berlíně. V roce 2005 institut spolu s Programem OSN pro životní prostředí (UNEP) založil ve Wuppertalu centrum pro udržitelnou spotřebu a výrobu (UNEP/Wuppertal Institute Collaborating Centre on Sustainable Consumption and Production).

Nadace pro zelenou politiku

Německá katolická biskupská organizace pro rozvojovou spolupráci

Institut pro aplikovaný výzkum udržitelnosti

HEINRICH BÖLL STIFTUNG

The Green Political
Foundation

MISEREOR

• IHR HILFSWERK

The German Catholic
Bishops' Organization for
Development
Cooperation

Wuppertal Institut
für Klima, Umwelt, Energie
GmbH

The Institute for Applied
Sustainability Research

Reforma pravidel zemědělského obchodu je hlavním tématem jednání Světové obchodní organizace (WTO) týkajících se mnohostranného rámce pro celosvětové hospodářství. Zamýšlené reformy však nesignalizují pro budoucnost světového zemědělství nic dobrého. Povedou k dalšímu zhoršení zoufalé situace drobných zemědělců na celém světě a k poškozování místních i světových ekosystémů. Tato zpráva se naproti tomu zabývá zkoumáním nových směrů překračujících rámec volného obchodu, jimiž by se obchodní pravidla měla ubírat. Zpráva věnuje pozornost především problémům zemědělských a venkovských společenství a obsahuje návrhy politických přístupů a nástrojů vedoucích k vytvoření obchodního systému, který by skutečně dával příležitost chudým, byl šetrný k životnímu prostředí a umožnil zemědělství opustit fosilní paliva.

Tato zpráva je výsledkem projektu EcoFair Trade Dialogue, v jehož rámci dva roky probíhaly na všech kontinentech rozsáhlé konzultace a diskuse. O návrzích diskutoval a zdokonaloval je velký počet zástupců zemědělských organizací a občanských iniciativ, politické sféry, akademické veřejnosti i organizací zastupujících občanskou společnost. Protože je nejvyšší čas provést zásadní změnu a zahájit obchodní jednání vedoucí k uzavření všeobecné dohody o udržitelném obchodu, snaží se i tato zpráva přispět k uvedenému cíli.

www.ecofair-trade.org